

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

אזרחות

יחידת לימוד בנושא
מדיניות חברתית-כלכלית

הוראות

- א. משך הבחינה: שעותיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים, יש לענות על שבע שאלות לבחירתכם. לכל שאלה – $14\frac{1}{3}$ נקודות.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

ענו על שבע מן השאלות 1-14 (לכל שאלה – $14\frac{1}{3}$ נקודות).

פרק ראשון

קראו את קטע א שלפניכם ועיינו בקריקטורה שאחריו.

קטע א

בשנים האחרונות נראה שענף הנדל"ן חווה משברים קשים שלא נראו זה כמה עשורים. תחילה האמירו מחירי הדירות ומחירי השכירות בעשרות אחוזים. לאחר מכן החלה תקופה שבה המשק התמודד עם משבר הקורונה. במהלכה היו חמש מערכות בחירות שבגללן לא היה אפשר ליישם תוכניות כלכליות שנועדו לסייע לענף. לבסוף כאשר מחירי הדירות החלו לרדת, ונראה שענף הנדל"ן מתחיל להתאושש - פרצה מלחמה. הממשלה חייבת לפעול מהר כדי למנוע קריסה של אחד מענפי המשק החשובים ביותר.

הנשיאה לשעבר של לשכת רואי חשבון סבורה כי אחת הסוגיות החשובות שיש לפתור כדי לשקם את ענף הנדל"ן היא בעיית הדיור לזוגות צעירים בפריפריה. לדבריה, בעבר התקבלה החלטה של מועצת מקרקעי ישראל להעניק הנחות חסרות תקדים לאזרחים בעבור התיישבות בנגב ובגליל, כדי להגדיל את היקף האוכלוסייה הצעירה ביישובים העירוניים והכפריים באזורים אלה. על פי החלטה זו, לא יהיה שום מדד, והרשות המקומית לא תערוך בדיקה בנוגע למצב הכלכלי של אוכלוסייה זו, וכך כל האזרחים יהיו זכאים להנחה. החלטה זו אמורה לסייע בהסרת מכשולים רבים בדרך לקליטת תושבים חדשים באזורי הנגב והגליל. הנשיאה לשעבר הוסיפה כי כעת לנוכח אירועי המלחמה, התחדדו התובנות בנוגע לחשיבות של התיישבות באזורי הגבולות, ולכן צריך אפילו לשפר החלטה זו. על המדינה להעניק קרקעות חנם לכל האזרחים שיבחרו להקים את ביתם בנגב - עד ארבעים קילומטר מגבול עזה, ובצפון - עד עשרים קילומטר מן הגבול, בלי קשר למצבם הכלכלי.

גם בענף הבנייה מתמודדים עם משבר מתמשך. לדברי נשיא "התאחדות הקבלנים בוני הארץ", המלחמה החריפה את המשבר בענף הבנייה. הסיבה העיקרית לכך היא מחסור גדול בכוח אדם בגלל היעדרות הפועלים הפלסטינים מן העבודה במדינת ישראל מאז תחילת המלחמה. נשיא ההתאחדות דורש מן המדינה ליזום תוכנית לטווח קצר לזירוז ההליכים הבירוקרטיים הנדרשים כדי להביא עשרות אלפי עובדים זרים, וכך להאיץ את פעילות הענף ולמנוע את קריסתו. אם הממשלה תפעל במהירות היא תוכל למנוע את המחסור החמור הצפוי בדירות, במבני ציבור וחינוך ובתשתיות כמו כבישים וגשרים, ואת הפגיעה האנושה בהכנסות המדינה.

נשיא "התאחדות הקבלנים בוני הארץ", מסכם את דבריו: "ענף הבנייה והתשתיות מתמודד כעת עם אחת מהתקופות הקשות שלו אי פעם. חשיבותו למשק הישראלי קריטית והמחסור שנוצר בכוח האדם בענף הוא הרסני. חשוב שהמדינה תמשיך לעמוד לצידנו ותפעל כדי לממש מיידית את הליך הבאת עשרות אלפי עובדים זרים כדי להשיב את הענף לעבודה מלאה, ולהבטיח שביום שאחרי המלחמה הוא גם יוכל לבצע את המשימה הלאומית של שיקום העוטף ויישובי הצפון".

(מעובד על פי ג' ליאור, "צעדים בוני ענף", YNET, 29/12/2023)

1. הציגו את המושג **מבחן אמצעים**, והסבירו כיצד מושג זה בא לידי ביטוי בקטע א.
2. על פי מה שלמדתם, הציגו שני טיעונים נגד השימוש ב**מבחן אמצעים** כתנאי לזכאות לקצבה או לשירותי רווחה (מדיניות אוניברסלית).
3. הציגו את הביקורת על ביטול **מבחן האמצעים** שבאה לידי ביטוי בקריקטורה.
4. הציגו שתי דוגמאות ל**כשל שוק** – דוגמה אחת מקטע א ודוגמה אחת על פי מה שלמדתם.
5. מדינות הרווחה הדמוקרטיות מתבססות על **כלכלת שוק**. יש הטוענים שהמדינה צריכה להתערב בשוק העבודה ויש המתנגדים לכך. הביעו את עמדתכם בעניין זה.
בכתיבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:
– **טענה** – הצגת עמדתכם באופן ברור.
– **הנמקה** – הצגת שני נימוקים לעמדתכם. בססו את עמדתכם על מושגים ועל ידע מלימודי יחידות ההגבר במקצוע האזרחות.

פרק שני

קראו את קטע ב שלפניכם.

קטע ב

במהלך דיון בוועדת העבודה והרווחה בכנסת, בנוגע להסכם אכלוס עצמאי למפונים, דיווח נציג המוסד לביטוח לאומי כי הביטוח הלאומי שילם עד כה סכום כולל של 272 מיליון שקל לכ-85 אלף תושבים שפוננו מיישובים הסמוכים לגבול על פי החלטת הממשלה. כמו כן הוא הוסיף כי עד כה כ-500 אנשים במצב סיעודי שפוננו מן היישובים ונזקקים לליווי צמוד של מטפל, בחרו שלא להתגורר במלונות או בבתי הארחה במימון המדינה אלא דאגו לעצמם למגורים. אנשים אלה זכאים לסיוע של המדינה במימון המגורים על פי הסכם אכלוס עצמאי למפונים. אנשים אחרים במצב סיעודי שפוננו מן היישובים עדיין מתגוררים בבתי מלון או במוסדות סיעוד. מטרת הדיון הייתה לתקן את ההסכם בנוגע לאנשים במצב סיעודי שפוננו ומעסיקים מטפל צמוד. על פי התיקון שאושר בוועדה, אדם כזה שפונה ובחר באכלוס עצמאי, יהיה זכאי למענק כספי נוסף בעבור המטפל המתגורר עימו. בדיון הובהר כי זכאים לתוספת זו גם הורים לילד עם מוגבלות המעסיקים בעבורו מטפל ברישיון. במהלך הדיון ביקש יו"ר הוועדה שבנוסח התיקון יובהר שגם בעבור מטפל ישראלי בתחום הסיעוד המתגורר עם המטופל, יינתן המענק הנוסף ולא רק בעבור מטפל שהוא עובד זר. זאת לדבריו "כדי שלא להפלות ישראלים". נציגת משרד האוצר אמרה בדיון כי כדי לתת שירות מהיר לאזרחים שפוננו שילמה המדינה את המענק על סמך הצהרה בלבד. בבדיקות ובהצלבות מידע שערכו במשרד האוצר כדי לבחון את היעילות של פעולות המשרד, נמצא כי בכעשרת אלפים מקרים היו אי-התאמות בין ההצהרות של מפונים על אכלוס עצמאי ובין הנתונים מבתי המלון בנוגע למספר האנשים המפונים שהתגוררו בהם במימון המדינה, בנוגע לחלק מן התקופה או לכולה. לדבריה, יכול להיות שההצהרות נעשו בתום לב, מתוך אי-הבנה של הקריטריונים, אבל עובדה היא שהיו אי-דיוקים רבים בדיווחי ההצהרות. כמוכן שמשך האוצר יפיק לקחים מן התוצאות ויפעל להשתפר.

(מעובד על פי: ע' קורץ, "הביטוח הלאומי: עד כה שולמו 272 מיליון שקל לכ-85 אלף מפונים לאכלוס עצמאי", כלכליסט, 28/11/2023)

6. על פי מה שלמדתם, הציגו שתי מטרות של מערכת הביטחון הסוציאלית, והסבירו כיצד אחת מן המטרות באה לידי ביטוי בקטע ב.
7. הציגו את השלב במעגל המדיניות שבא לידי ביטוי בדברי נציגת משרד האוצר, והסבירו כיצד שלב מעגל המדיניות הזה בא לידי ביטוי בקטע ב.
8. יש הטוענים כי מערכת הביטחון הסוציאלית פוגעת במוטיבציה של אנשים לעבוד ויש הטוענים שהיא אינה פוגעת בה. הביעו את עמדתכם בעניין זה.
בכתיבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:
– **טענה** – הצגת עמדתכם באופן ברור.
– **הנמקה** – הצגת שני נימוקים לעמדתכם. בססו את עמדתכם על מושגים ועל ידע מלימודי יחידות ההגבר במקצוע האזרחות.
9. בעידן הגלובלי התפתחו חברות ותאגידים רב־לאומיים. יש התומכים בהתפתחות זו ויש המתנגדים לה. הביעו את עמדתכם בעניין זה.
בכתיבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:
– **טענה** – הצגת עמדתכם באופן ברור.
– **הנמקה** – הצגת שני נימוקים לעמדתכם. בססו את עמדתכם על מושגים ועל ידע מלימודי יחידות ההגבר במקצוע האזרחות.

פרק שלישי

10. הציגו יתרון אחד וחיסרון אחד של הפרטת שירותים בעלי אופי מסחרי.
11. ציינו שתי דרכים שבהן המדינה מעגנת זכויות חברתיות כלכליות, והציגו דוגמה אחת של יישום זכויות אלה.
12. הציגו שני אירועים או תהליכים שהביאו להתפתחותה של הגלובליזציה בכלכלת העולם.
13. – הציגו את המושג מדד ג'יני.
– על פי ארגון OECD, מדד ג'יני של סלובקיה שפורסם בשנת 2021 היה 0.217. הסבירו מה מדד זה מלמד על המצב במדינה זו.
14. הציגו את עמדתו של פרידריך האייק על המעורבות של המדינה בכלכלה.

בהצלחה!